

*Абдикеримов А.Ш.*

**КЫРГЫЗСТАНДЫН ТУНГУЧ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ  
НАСИРДИН ИСАНОВ ЖӨНҮНДӨ ЭСКЕРҮҮ**

*Абдикеримов А.Ш.*

**ВОСПОМИНАНИЕ О ПЕРВОМ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРЕ  
КЫРГЫЗСТАНА НАСИРДИН ИСАНОВЕ**

*A.Sh. Abdikerimov*

**THE MEMORY OF THE FIRST PRIME-MINISTER  
NASIRDIN ISANOV**

УДК: 947.88-323/324 (575.2)

Макалада Кыргыз Республикасынын суверендүүлүк мезгилиндеги тунгуч премьер-министр Насирдин Исановдун өмүр баяны жана анын мамлекеттик, саясий ишмердүүлүгү жөнүндө баяндалат. Карапайым айыл жериндеги үй-бүлөөдө төрөлүп, өсүп чоңойгон Н.Исанов Москвадан жогорку окуу жайын бүтүрүп, советтик-партиялык кызматтардын тепкичтери аркылуу көтөрүлүп, суверендүү Кыргызстандын биринчи премьер-министри кызматына чейин жеткендиги эскерилет. Макалада автор Н.Исановдун саясий ишмердүүлүгүн гана эмес анын адамдык сапатын, турмуштук позициясын ачып берүүгө аракеттенип, анын аз, бирок саз жашаган өмүр жолу кийинки муундар үчүн өрнөк экендигин баса көрсөтөт. Автор адам бийик максаттарга жетүүсү үчүн турмуштук максатты бийик коё билүүсүнүн зарылдыгын Н.Исановдун өмүр жолу аркылуу ачып берет. Макалада Н.Исановдун өмүрүнүн урунттуу учурларын баяндоо менен ал канттип бийлик сересине көтөрүлгөндүгүн анализдөөгө аракет жасалган.

**Негизги сөздөр:** мамлекеттик ишмер, премьер-министр, өмүр баян, өрнөктүү өмүр, көрүнүктүү ишмер, саясий ишмер, суверендүү Кыргызстан, курулуш министри, чыгаан инсан.

В статье рассказывается о Насирдине Исанове, его биографические данные и становление его как государственного деятеля, который являлся первым премьер-министром суверенного Кыргызстана. Выходец из простой семьи Н.Исанов окончив высшее учебное заведение, поднимался по ступенькам советско-партийной службы и продолжил службу первым премьер-министром суверенного Кыргызстана. В статье автор попытался раскрыть не только политическую деятельность, но и рассказать о его человеческих качествах, его жизненной позиции, которая является образцом для подрастающего поколения. Автор на примере жизненной позиции Н.Исанова раскрывает значимость поставленных жизненных целей для достижения более высоких планок. В статье автором сделана попытка анализа основных ярких моментов жизни Н.Исанова и его продвижение на высокую ступень власти.

**Ключевые слова:** государственный деятель, премьер-министр, автобиография, образцовая жизнь, видный деятель, политический деятель, суверенный Кыргызстан, министр строительства, выдающаяся личность.

The article describes Nasirdin Isanov, his biography and his formation as a state figure, who was the first prime minister of the sovereign Kyrgyzstan. Coming from a simple family N. Isanov after graduating from high school, hold malsa the stairs of the Soviet-party service and has continued the service of the first prime minister of independent Kyrgyzstan. In the article the author tried to reveal not only political activity, but also to tell about his human qualities, his life position, which is a model for the younger generation. The author on the example of the life position of N. Isanov translation reveals the importance postavlennyyh goals in life to achieve more ambitious targets. The article aims to analyze the main highlights of the life of N. Isanov translation and its promotion of a high level of power.

**Key words:** statesman, prime minister, autobiography, exemplary life, prominent figure, politician, sovereign Kyrgyzstan, ministry of building, outstanding personality.

Кыргызстанга төбөсү көрүнүп калган белгилүү адам жөнүндө макала жазуу бир топ түйшүктүү иш. Бирок бул адам жөнүндө макала жазууда, өзүм да ошол жерден болуп жана алысыраак тууганчылык жайыбыз да болгондуктан, анын үстүнө ал жөнүндө анын жердештеринин, классташтарынын, теңтуштарынын, жакын туугандарынын эскерүүлөрүн көп эле уккандыктан, мен үчүн бул макаланы жазуу бир жагынан алып караганда кызыктуу да болду. Анткени биз өзүбүздөн улууларга карап түздөнүп, алардын үлгүлүү жүрүш-турушунан сабак алат эмеспизби.

Насирдин Исанов 1943-жылы Ноокат районунун №44-жылкы завод совхозунун Көк-Бел айылында жумушчунун үй-бүлөөсүндө туулган. Бул айылда Ош жергесинде эң алгачкылардан болуп, 1928-жылы декабрь айында Көк-Бел колхозу уюшулган. 1930-жылдан баштап бул жерге Борбордук Россиядан кол-

лективдештирүүнү ишке ашыруу үчүн жөнөтүлгөн орус тилдүү жумушчулар көчүп келе баштаган. 1931-жылы Көк-Белде 7 жылдык мектеп ачылган. Улуу ата мекендик согуш мезгилинде Кавказдан көчүрүлүп келгендердин арасындагы сабаттуу мугалимдер Көк-Бел мектебинде сабак беришкен.

Насирдин ушул Көк-Бел мектебинде окуп, орто мектепти 1960-жылы бүтүргөн. Жогоруда айтылгандай, мектеп 7 жылдык болгондуктан, аны бүткөндөн кийин билимин андан ары улантууну каалагандар, башка жакка барып окуганга мажбур болушкан. Ал эми шарты жоктор ошол кездеги термин боюнча «өндүрүштө» калышкан. Мунун кесепетинен улам, бир топ мыкты окуган, таланттуу жаштарыбыз эл арасында сиңип, билинбей кала беришкен.

1958-жылы Көк-Белде М.Ломоносов атындагы (азыркы Кожоке) орто мектебинин филиалы ачылып, бирок 10-класстын бүтүрүү экзамендерин “базалык” мектепке барып тапшырган. Ошол себептен анын бүтүрүү аттестатында Көк-Бел орто мектебин эмес, М.Ломоносов атындагы орто мектебин бүтүргөн деп жазылган.

Насирдин мектепте абдан жакшы окуп, бардык сабактардан “беш” деген баага татыктуу болгон. “төрт” алып калуу ал үчүн кайгы болчу. Айрыкча математикадан, физикадан, химиядан укмуш биле турган. Мектеп программасына анча канааттанбастан, кошумча окууну ал адатка айландырып алган эле. Ал көп учурда эртеңки боло турган сабактарга даярданып келчү. Кээде мугалимдер жумуштары чыгып, келбей калса, алардан кем эмес сабак өткөн учурлары болгон [8].

Баардык сабактардан эң жакшы баага окуса, эмне себептен медалга татыктуу болбой калган деген суроо пайда болуп калышы мүмкүн. Себеби мектеп тарабынан бул маселе боюнча аракет жасагандар деле болбосо керек. Экинчиден анын аттестатына астрономия сабагынан “төрт” коюп коюшкан. Чындыгында ал астрономиядан өтө жакшы биле тургандын анын классташтары айтышат. Буга Н.Исанов аябай капа болгон экен. Бул иш атайлап жасалышы да мүмкүн, анткени “медалист” “базалык мектептен” эмес “филиал мектептен” чыгып жатпайбы, ошондуктан бул көрүнүш ошол кездеги кездеги мектеп жетекчилигине жакпай калса керек [8].

Насирдиндин бала кезине кайрылсак, анын атасы Матмусаев Исан ислам илими менен тааныштыгы бар киши болгон. Совхоздо бригадир, кийин пенсияга чыкканга чейин жумушчу жылкы фермасынын башчысы болуп иштеп жүргөн. Апасы Алийма Насирдин дүйнөдөн кайткандан кийин, анын күйүтүнө чыдабай жүрүп, оорунун айынан каза болду. Н.Исановдун агасы Абдилда, иниси Абдрашит, карындашы Сажида бардыгы балалуу-чакалуу неберелүү болуп калышкан.

Көк-Бел мал киндиктүү жер. Союз мезгилинде совхоздо 30 миңдей уяң жүндүү койлор, 3 миңдей жылкы багылган, 2 миңдей уй болгон. Ошончо малга жете турган тоют камдоо зарыл болчу. Ошондуктан

совхоздо каары-жаш дебей тоют камдоого чыгышар эле. Техникалар өтө аз мезгилде тоют камдоого өгүз-аттар пайдаланылчу. Н.Исанов мектепте шоктонгонду жактырчуу эмес, “тил алчаак кабыл бала” дешип баары макташкан. Бирок өзү эч качан мактанбайт эле. Шамдагай өскөн, спорттун бардык түрүнө, айрыкча волейбол, баскетбол, шахматка кызыкчу. Боорукер болуп, экскурсияга чыкканда кекиликтердин балдарын кармап алса кое бергенге шашчу. Комузга кызыгып калгандыктан, өзү комуз чаап, жеңелерине койдун ичегисинен кыл жасатып аны алып кынгыратып чертип үйрөнгөн. Бирок ошол мезгилде айылда жакшы бир комузчу болбогондуктан, аны өөрчүтүп кете албаптыр. Бирок кийин чоң кызматтарда жүргөндө жакшы эле чертип жүргөнүн көргөндөр айтышат. Ал өзүнүн көргөн билгендерин зерикпей айтып, кызыктуу окуяларды, анекдотторду айтканды да жакшы көрчү экен.

Москвадан 1961-1965-жылдары курулуш институтунда окуган. Окууну бүтүрүп келип, Ош шаарында курулуш монтаждоо башкармасында мастер, андан кийин участка башчы, прораб болуп иштеп жүргөндө үйлөнгөн. Аялы Бүзинат, Насирдинден эки класс кийин окуган. Ал да Көк-Белдин кызы болгон.

1969-жылы Насирдин партиянын Ош обкомунда инструктор, андан кийин Нарын ГЭСинин парткомунун секретары, комсомолдун Ош обкомунун 1-секретары болуп иштеди. Андан кийин 1977-жылы Кыргызстан КП Борбордук комитетинин курулуш жана шаар чарба бөлүмүнүн башчысынын орун басары, андан кийин бөлүм башчысы болуп иштеген. 1983-1986-жылдары Кыргыз ССРинин курулуш министри болуп иштеген. 1988-жылы Ыссык-Көл областык аткаруу комитетинин төрагасы кызматтарында иштеген. Кандай гана кызматта болбосун ал жанын үрөп, тынбай берилип иштеген.

“Н.Исановдун жөнөкөй жана жупуну инсан, бирок өзүнүн койгон максатына жетүүгө умтулган өжөр, негизгиси алдым-жултум эмес, назары ток адам эле” - деп аны билгендер эскеришет. Курулуш министри болуп турганда, өзүнүн “жигули” автомашинасын айдап, жанына аялын, балдары Султан менен Алмазды, кызы Марияны отургузуп Көк-Белге 10 саатта келген. Курулуш министри болуп турганда “атаңдын үйү эскирип болбой калды, жаңылап койбойсунбу?” деп теңтуштары айтса, “мен өзүм курулуш министри болсом, анан атамдын үйүн жаңыласам эл эмне дейт”, - деп макул болбой койгон. Бул республиканын баардык курулуш материалдары колунда турган адамдын жообу эле. Ошол үй дагы деле эски бойдон турат. Жанына ал дүйнөдөн кайткандан кийин мамлекет тарабынан 3 бөлмөлүү үй салынып берилген.

1988-жылы чоң уулу Султан табышмактуу кырдаалда кайгыш болду. Ал мектепти жакшы эле бүткөн, аны Н.Исановдун бир чоң окуу жайына киргизип коюуга мүмүнчүлүгү бар болчу. Бирок Н.Исанов баласынын турмушту көрүп бышсын деген ойдо, заводко катардагы жумушчу кылып орноштуруп кой-

гон. Султан атасына окшогон узун бойлуу, сымбаттуу жигит болуп өсүп келе жаткан, жогоруда айтылгандай “табышмактуу кырдаалда” кайтыш болуп калган. Н.Исанов баласынын өлүмү боюнча “бала тынч жатсын” - деп, кылмыш ишин козготкон эмес экен.

1983-жылы Кыргыз ССРинин курулуш министри болууга жетишкен. 1989-жылы Кыргыз ССРинин курулуш комитетинин Мамлекеттик төрагасынын биринчи орун басары – Кыргыз ССРинин министри болуп, 1990-жылы экономика илимдеринин кандидаты наамын алган. Ушул эле жылдын декабрь айында Кыргыз Республикасынын вице-президент кызматын ээлеген. 1991-жылдын январь айынан тартып Кыргыз Республикасынын Премьер-министри болуп дайындалган. Бирок бул кызматта ал көпкө иштеген эмес, 311 күн Премьер-министр кызматын аркалаган соң 48 жаш курагында 1991-жылдын 29-ноябрында автокырсыкта каза болгон [7].

Н.Исанов бир топ ырларды жазып калтырды. Анын ырлары ар кыл темада болуп, көбүнчө кыргыздын салт-санаасына, жерибиздин кооздугуна, элибиздин кең пейилдигине арналып жазылган. 1990-жылы октябрда Жогорку Кеңештин сессиясында анын талапкерлиги Кыргыз Республикасынын Президентигине көрсөтүлгөн. Айтып кете турган жагдай, аны талапкерлиги Ысык-Көл областынын депутаттары тарабынан көрсөтүлгөн. Кыргыз Республикасынын президенти болуп шайланган А.Акаев тарабынан Насирдин Исанов Кыргыз Республикасынын вице-президенттигине сунуш кылынган, бирок тез эле Кыргыз Республикасынын тарыхындагы биринчи премьер-министр болуп дайындалган. Кыргызстандын экономикасын көтөрүүгө, элдин турмушун жакшыртууга талыкпастан, жанын үрөп иштеп жүрүп, жогоруда көрсөтүлгөндөй, 1991-жылдын 29-ноябрында Кочкор-Атага жакын Момбеков (мурдагы Хилия) айылында автомобилдик кыйроодон каза болду.

Бирок анын артында эки уул бир кызы калып, алар өз алдынча үй-бүлө күтүшүп, Н.Исановдун

атын өчүрбөй келе жатышат. Кызы Мария Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаты болуп иштесе, уулу Алмаз Новосибирскде, Туркияда, Японияда билим алып. Азыр Кыргыз Республикасынын Президентинин аппаратында иштейт [8].

Н.Исанов адабий чыгармаларды көп окуп, жогоруда белгилеп кеткендей көп нерсеге жөндөмдүү болгон. Ал кесиби куруучу болуп туруп, “экономикалык илимдердин кандидаты” деген илимий наам алган. СССРдин инженердик академиясынын академиги болгон. Алма-Атадагы партиялык жогорку мектепти бүтүргөн. Анын көп жылдык эмгеги эске алынып, “Эмгек кызыл туу”, “Ардак белгиси” ордендери, “Эмгектеги каармандыгы үчүн” медалдары менен сыйланган. Өзү туулуп өскөн айылына анын ысымы берилип, эстелиги Бишкек шаарына коюлган. Н.Исановго улуу адамдарга тиешелүү болгон зор касиеттер тиешелүү болгон. Анын жогорку маданияттуулугу, билим денгээлинин бийик болушу, кичи пейилдиги, калыстыгы, адамгерчилиги, алыс-жакынга бирдей мамиле жасагандыгы, кристалдай тазалыгы, кең пейилдиги, ыймандуулугу буга күбө боло алат. Ушул сапаттары менен элибиздин эсинде түбөлүккө калат деген ойдобуз.

#### Адабияттар:

1. Кыргыз тарыхы боюнча кыскача энциклопедия. - Бишкек, 2003.
2. История Кыргызстана XX век. / Учебник для вузов. - Бишкек, 1998.
3. Чотонов У. Новейшая история Кыргызстана 1985-1998. - Бишкек: «Кыргызстан», 1999.
4. Чотонов У. Кыргызстан по пути суверенитета. - Бишкек, 2007.
5. Чотонов У. История Отечества. - Бишкек, 2009.
6. [Электрондук ресурс]. / Каганат kg сайт.
7. [Электрондук ресурс]. <http://www.centrasia.ru>. / Личности Кыргызстана.
8. Мырзабаева Н. Эл залкарын унутпайт. - Ош, 2013.

Рецензент: к.и.н., профессор Кадыров Т.Д.